

KONYA-EREĞLİ İLÇESİNDEKİ EL DOKUMASI HALILARIN DESEN ÖZELLİKLERİ

* BAŞARAN, Fatma Nur

** KAYABAŞI, Nuran

TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Anadolu toprakları yüzyıllardır, çok farklı dil, din, ırk, kültür ve medeniyet birliğini, çoğaltan ve zenginleştiren büyük bir coğrafya olmuştur. Göç yoluyla nakledilen kültürel değerlerin yanında, bu topraklarda yaşamış olan uygarlıkların mirasıyla bütünleşen el sanatları eşsiz boyutlara ulaşmıştır. Bu kültürel miras içinde geleneksel sanat kollarından biri olarak yer alan Türk halı sanatı, Anadolu insanının günlük yaşamında da vazgeçemediği bir yere sahip olmuştur.

Anadolu'da el dokuması halıcılık, motif, renk, kalite, boyut, kompozisyon vb. açısından büyük gelişmeler göstererek günümüze ulaşmıştır. Fonksiyon ve estetik açıdan görülen bu gelişmeler, toplumun değişen ihtiyaçları ve yaşam şartları doğrultusunda yönlendirilmiştir. Üretimlerinde kullanılan yünün kalitesi, renk ve boya özellikleri, düğüm tipleri, motifleri ve anlamlarıyla yöresel farklılıklar da kazanmışlardır. El dokuması halılar, teknik, motif, anlam ve renkleriyle, dokunduğu yerin ekolojik koşulları, toplumsal ve kişisel değer yargıları ile estetik anlayışı, kültürel ve ekonomik şartlarını yansıtmaktadır.

El dokuması halıcılık; işsizlik kaygısı ile şehirlere yönelik büyük beklentilerle gerçekleştirilen göçlerin ve bunun sonucunda yaşanan sosyal problemlerin bir ölçüde önlenmesi, yöresel hammadde ve işgücünü yerinde değerlendirerek bölgesel kalkınmanın yanında aile ve ülke ekonomisine katkı sağlaması açısından da önemlidir. Ayrıca sosyo-ekonomik değerinin yanında, kültürel zenginliklerimiz arasında büyük yeri olan bu sanatın, yozlaştırılmadan yaşatılabilmesi için, var olan örneklerinin bilimsel araştırmalarla belgelenmesi daha da önem kazanmaktadır. Bu bildiriye,

¹ Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğt. Böl. nbasaran@gazi.edu.tr;nurbasaran@hotmail.com

² Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Nuran.Kayabasi@agri.ankara.edu.tr

günümüzde halen el dokuması halı üretimi yapılan yörelerden biri olarak, Konya iline bağlı Ereğli ilçesi halıları desen, renk ve kompozisyon özellikleri açısından değerlendirilecektir. Bildirinin amacını, Ereğli ilçesi halılarını Uluslararası 38. ICANAS Kongresi'nde tanıtmak, Türk el dokuması halıcılık literatürüne kazandırmak, desen ve kompozisyon özelliklerini ortaya koymak, bu konuda yapılacak bilimsel çalışmalara katkıda bulunmak oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: El dokuması halı, Ereğli, el sanatları, dokuma.

ABSTRACT

Pattern Features of the Hand-Woven Carpets at Konya-Ereğli District

The Anatolian land has been a big geography for centuries that increases and richens various languages, religions, races, culture and civilization unions. Besides the cultural values transferred via migration, the crafts that have been integrated with the heritage of the civilizations that have lived on these lands have attained unique dimensions. The Turkish carpet art taking place as one of the traditional art branches within this cultural heritage, has gained an indispensable place in the daily life of the Anatolian people.

Hand-woven carpet weaving in Anatolia has reached the current day by displaying significant improvement regarding motif, color, quality, dimension, composition, etc. These developments observed in terms of function and aesthetics have been oriented in line with the ever-changing needs and living conditions of the society. Regional differences can also be observed as per the quality of the wool used in the production, color and dye properties, knot types, motifs and meanings. The hand-woven carpets, with their technique, motif, meaning and colors, reflect the aesthetic understanding, cultural and economical conditions together with the ecological conditions, social and personal judgments valid at the place of weaving.

Hand-woven carpet weaving is also gaining importance in regards to preventing to a certain extent the social problems encountered as a result of migrations made to the big cities due to unemployment concern with great expectations, benefiting from the regional raw material and workforce at site and contributing to family and country's economy besides regional development. Moreover, to ensure that this art is perpetuated without being degenerated, in addition to its socio-economic value, it is becoming more

and more important to document the existing examples of this art having an essential place among our cultural wealth with scientific researches. In this proclamation, the carpets of Ereğli district of Konya province, being one of the regions where hand-woven carpet production is still being made, will be evaluated in terms of their pattern, color and composition features. The aim of the proclamation is to introduce the carpets of Ereğli district at the 38th International ICANAS Congress, introduce them to the Turkish hand-woven carpet literature, put forward the pattern and composition features and contribute to the future scientific studies in this regard.

Key Words: Hand-woven carpet, Ereğli, crafts, weaving.

Anadolu toprakları yüzyıllardır, çok farklı dil, din, ırk, kültür ve medeniyet birliğini, çoğaltan ve zenginleştiren büyük bir coğrafya olmuştur. Göç yoluyla nakledilen kültürel değerlerin yanında, bu topraklarda yaşamış olan uygarlıkların mirasıyla bütünleşen el sanatları eşsiz boyutlara ulaşmıştır. Bu kültürel miras içinde geleneksel sanat kollarından biri olarak yer alan Türk halı sanatı, Anadolu insanının günlük yaşamında da vazgeçemediği bir yere sahip olmuştur. Kelime etimolojisi açısından halı veya kalı; doğrudan doğruya çeyiz, kalıcı eşya, bir araya getirilmiş, sıklaştırılmış, sıkılaştırılmış, çoğaltılmış, birleştirilmiş, toplanmış anlamındadır (Açıkgöz, 1984). Halı aynı zamanda ince bir zekanın, usta ellerin, derin zevkin ve iç dünyanın yarattığı değerler bütünüdür. Sanat değeri taşıyan bu bütünün oluşturulmasında kadınlar önemli rol üstlenmiştir.

Anadolu kadını, sosyo ekonomik ve geleneksel yapıya uygun olarak, çok küçük yaşlardan itibaren, tüm duygu ve isteklerini, inançlarını, kendi zevk ve anlayışıyla değerlendirerek dokuduğu halılar üzerinde dile getirmektedir. Sanat boyutunda olduğu kadar ülke ekonomisinde de önemli bir yere sahip olan halıcılık, teknik açıdan küçük el sanatları olarak nitelendirilmekte ve bu sanatı yaşatan kuvvet genellikle aile temellerine dayanmaktadır.

Yöresel üretimde halıcılık, Türk geleneksel yaşamında her yaştan, tüm aile bireylerinin dayanışmasıyla yürütülen, köklü bir uğraştır. Koyunlar erkekler tarafından kırılmakta, genellikle ailede yaşça büyük olan kadınlar tarafından iplik yapılmakta, çözgüde komşu yardımı alınmakta, genç kız ve kadınlar ise dokuma işiyle uğraşmaktadır. Bu iş bölümü göz önüne alındığında, sosyal anlamda da önem kazanmaktadır. Dolayısıyla halıcılık sosyal güvence sağlayan bir meslek dalı olmamasına rağmen, Türk kültü-

rüne ve özellikle kırsal yaşamda aile yapısına uygun bir uğraşı alanı oluşturmakta, herhangi büyük bir sermaye gerektirmeden aileye katkı sağlama güncelliğini korumaktadır. Aynı zamanda kırsal bölgelerde eğitim fırsatı bulamayan insanlarımız için bir ata sanatı olarak gelir getirirken, boş iş gücünü de değerlendirmektedir. El dokuması halıcılığın yaşatılmasını sağlayan bu çalışmaların ve günümüzde halen var olan halı örneklerinin bölgesel özellikleriyle araştırılıp, belgelenmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Bu amaçla bildiride, günümüzde halen el dokuması halı üretimini gerçekleştiren bölgelerden biri olarak Konya ili Ereğli ilçesi konu alınmıştır.

Anadolu'nun en eski örneklerinden Selçuklu halıları ile başlayan Konya yöresi halıları, Konya çevresinin değişik merkezlerinde üretilen, farklı kompozisyonlarla büyük çeşitlilik ve zenginlik gösteren halılardır. Anadolu Selçuklularına başkent olan Konya yöresi, pek çok geleneği yakın zamana kadar korumuştur. Ladik, Ereğli, Mucur, Karapınar, Karaman, Obruk, Kırşehir, İnlice gibi merkezlerde dokunan halılar, geniş bir bölgeye yayıldığı için Orta Anadolu Halıları olarak tanımlanabilmektedir. Ereğli ilçesinde el dokuması halıların mezarlıklı, Karapınar, keçimuhsine, sille, saray, kavak vb. olarak sınıflandırıldığı bilinmektedir (Dirik 1938: Önge, 1984). Bugün hala bazı halılara benzer nitelikte isimler verildiği tespit edilmiştir.

Ereğli merkez ve köylerinde, morkaraman ve akkaraman tipi koyunlardan elde edilen yünlerin halı dokumacılığında değerlendirildiği (Şekil 1) ve dokuma işlemlerinde çoğunlukla Hereke tipi metal germe tezgahların kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 1: Elde iplik eğ irme ve boyama işlemi (Belkaya, 2004)

Ereğli ilçesinde halı dokumacılığında kullanılacak ipliklerin renklendirilmesi genel olarak dokuyucuların kendisi tarafından yapılmaktadır. Boyama işleminde çoğunlukla bitkisel ve bazı renk tonları için kimyasal boyarmaddeler kullanılmaktadır. Halılarda görülen lacivert, mavi, siyah gibi renkler için, piyasada satılan toz boyalardan, doğal boya olarak da

çevrede yetişen çeşitli bitkilerin sürgün, çiçek, yaprak ve meyvelerinden yararlanılmaktadır (**Şekil 1**). Dokuyucular, bu konuda herhangi bir bilimsel eğitimleri olmamakla birlikte, yıllarca yapılan çalışmaların getirdiği tecrübeler doğrultusunda, ipliklerini çeşitli renklerde hazırlamaktadır.

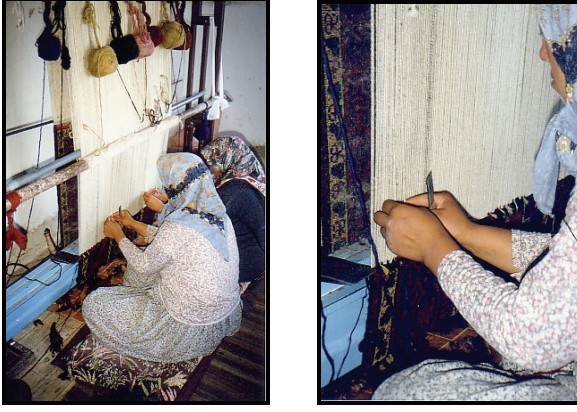
Boyama işlemlerinin bitiminde, ipliklerin üzerine odun külü serpilmekte, bir saat kadar bekletildikten sonra silkelenerek temizlenmektedir. Bu işlem renklerin parlaklığını arttırmak, solmasını önlemek için yapılmakta ve “avşarlama” adı verilmektedir.

Araştırma yöresinde halı dokumacılığı, hem tüccara (şirket) hem kendi adına yapılmaktadır. Şirkete dokuma yapanların sayısı az olmakla birlikte, günümüzde de hâlen devam etmektedir. Bu amaçla sipariş dokunan halıların diğer araç-gereçlerinde (tezgâh, atkı, çözgü ve desen iplikleri vb.) olduğu gibi, istenen kalite ve ölçülere göre hazırlanmış desenler veya fotoğraflar dokuyuculara verilmekte ve bu desenlere uygun dokuma yapılması beklenmektedir. İncelemeler esnasında bu desenlerin oldukça sade olduğu, yöresel özellikler taşımadığı gözlenmiştir. Yozlaşmış örneklere de rastlanmaktadır (**Şekil 2**). Kendi adına halı dokuyan bireyler ise ayrıca desen hazırlamamakta, çoğunlukla yörede dokunan ve yöresel desen özelliklerini yansıtan eski halılardan yararlanmaktadır.

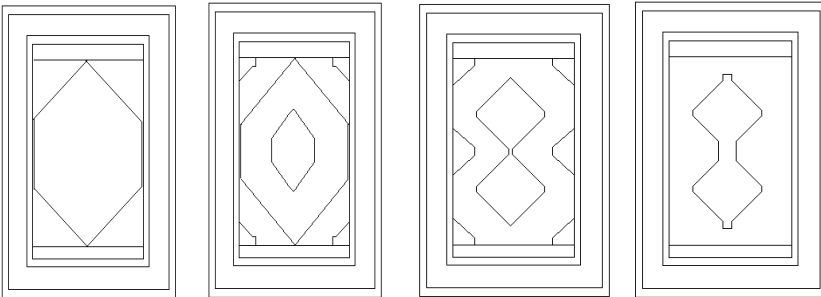
Şekil 2: Tüccar adına dokunmuş halı örnekleri (Ereğ li- Merkez, 2004)

Yöre halılarında Türk düğümü kullanılmaktadır. Bunun yanında Ereğ li merkezi ile Kuzukuyusu Köyü’nde üretilen ve “Selçuklu modeli veya Gicen-Gijen” adı verilen halının bordüründe, sadece dik bir verev çizgi elde edebilmek için özel bir uygulama yapılmaktadır. Bu kısımda çözgü çiftleri kaydırılmakta ve verev çizginin istenen şekilde elde edilmesi sağlanmaktadır. Dokuyuculardan elde edilen bilgiye göre, eğer bu uygulama yapılmazsa verev çizginin açısı dar olduğundan bordür deseni bozulmakta ve karakteristiğini kaybetmektedir. Bu işleme yörede “ten yargını” adı verilmektedir.

Şekil 3: Dokuma işlemi (Kuzukuyusu, 2004)

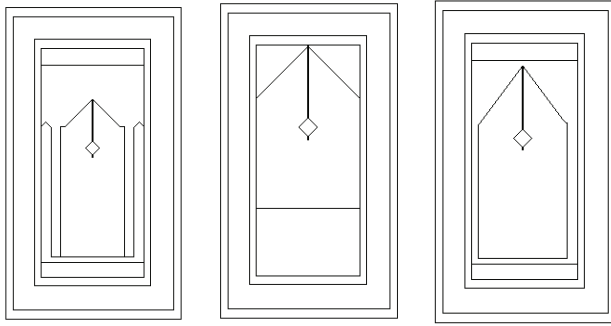
Ereğli yöresi halıları tiplerine göre farklı kompozisyon özellikleri göstermektedir. Buna göre; taban, somya, yastık ve çeyrek halıların, genellikle bitkisel ve geometrik hatlarla, madalyon göbekli olarak düzenlendiği dikkat çekmektedir. Madalyonlar, çift yönlü mihrapla bölünen kısma tek yerleştirildiği gibi, üst üste 2 veya 3 adet olabilmektedir. Taşpınar kompozisyon özelliği gösteren örneklerde köşelerde çeyrek köşe göbekler yer almaktadır (Şekil 4). Bazı halılarda bir geniş, iki dar bordür kullanılmakta, zemin çevresinde ayrıca sütunlara benzer bordür ve sütun başlıklarına da rastlanmaktadır. “Ayak” ya da “doğru” adı verilen geniş bordürlerde, bitkisel veya geometrik düzenleme, dar bordürlerde ise dalgalı tekrarlanan motifler yer almaktadır. Bordürler arasında ayrıca ince sular bulunmaktadır. Halıların dar kenarlarındaki “sandık” adı verilen dikdörtgen bölümlerinde, daha çok negatif-pozitif düzenlemesi hâkimdir. Genellikle çift yönlü mihrapla bölünen, kırmızı renkli orta zemine, iç içe oturtulmuş, “top” denen oval madalyonlar, basamaklı sınırlarla yerleştirilmekte; içlerinde geometrik, bitkisel veya anahtar, muska, çavuş arması, hayat ağacı, bereket gibi sembolik motifler bulunmaktadır. Bazı halılarda Yahyalı örneklerine ben-

Şekil 4: Taban, somya, yastık ve çeyrek halılarda kullanılan kompozisyon şemaları

zer şekilde, cami, türbe, bahçe tasvirleri de görülebilmektedir.

Seccadelerde zemin, mihrapla ikiye veya mihraplı geniş sandıklarla üç bölünmekte, bazılarında direk veya sütunlara rastlanmaktadır. Dar kenarlarda sandık düzenlemesi, hemen hemen her halı tipinde yer almaktadır (**Şekil 5**). Yörede “ayna” adı verilen bordür sayıları, büyük halılarda 5’e kadar çıksa da, çoğunlukla 3 veya 4 adettir. Geniş bordürlerin iki yanında bulunan iç ve dış bordürler, genellikle aynı genişliklerde ve aynı motiflerle uygulanmaktadır. Kompozisyon ve kullanılan desenler açısından yapılan karşılaştırmalarda, Ereğli halılarının yöreye has özelliklere sahip olması yanında; zemindeki direk uygulamalarıyla Ladik ve Gördes; uzun saplı lale ve geniş bordür düzenlemeleriyle Ladik; yine bordürlerdeki tasvirleriyle Yahyalı; orta zemindeki çift mihraplı bölünme ve renkleriyle Taşpınar, Niğde ve Aksaray yöresi halılarıyla etkileşim gösterdiği anlaşılmaktadır.

Şekil 5: Seccade halılarında kullanılan kompozisyon şemaları

Yörede tülü dokumalar, örnekleri az olmasına rağmen, günümüzde halen dokunan ve kullanılan yaygılar arasındadır. Tülüler, “filik” denilen bükümsüz ilmelerle, ilmelerin örteceği yükseklikte yapılan atkı sıraları arasına, düz renkte dokunabilmektedir. Desenli örneklerde ise ilmeler arasındaki atkı sıraları daha azdır. Bu dokumalar teknik özelliklerinden dolayı genellikle geometrik bezemelidir. Hayat ağacı, koçboynuzu gibi geometrik motiflerin, zemin ve bordür bölümlerinde, genellikle sınırlama yapılmadan, serbest uygulandığı görülmektedir. Bazı örnekler ise geometrik formu tek veya çift göbeğe sahiptir. Bu tülülerde zeminin kalan boşluklarına hançer yaprağı, bereket, çiçek ve köşe göbekler yerleştirilebilmektedir.

Bu genel açıklamalar doğrultusunda, Ereğli yöresine özgü kompozisyon özellikleri taşıyan halı örnekleri, taban, somya, çeyrek, seccade, yastık ve tülü olarak gruplandırılmış ve bilgi formlarında sunulmuştur.

BİLGİ FORMLARI

Örnek 1:

Şekil 6: Taban halısı

İncelendiği yer ve kaynak kişi	: Ereğli – Belkaya (Arısama), (Cemil Akyol)
İnceleme tarihi	: 19.08.2002
Halının cinsi	: Taban
Halının boyutları	
Eni	: 1,82 m
Boyu	: 2,82 m
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 4 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: 4 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 12 cm
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 5 cm
Etlik	: 1,5 cm
Hav boyu	: 0,9 cm
Kalite (en-boy)	: 23x30
Halının ağırlığı	: 18 kg
Halının yüzey alanı	: 5,13 m ²
Atkı sayısı	: 2
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözü	: Yün ipliği
İlme	: Yün ipliği
Kullanılan renkler	: Kırmızı, lacivert, bordo, mavi, krem, gri, siyah, açık yeşil, koyu yeşil, deve tüyü

Desen özellikleri

: Zengin bir bezeme örneği gösteren halıda 3 bordür bulunmaktadır. Geometrik motifli iç ve dış bordür vardır. Geniş bordürün içerisinde birbirini izleyen büyük çiçek ve stilize lale motifleri yer almaktadır. Halının zemin kısmının dört köşesinde, simetrik olarak yerleştirilmiş geometrik, bitkisel ve ustaca işlenmiş geyik figürleri bulunmaktadır. Top şeklindeki orta göbekte, merkezde bulunan çavuş örneğini, çiçek, yıldız, pıtrak, tarak ve elibelinde motifleri çevrelemektedir. Halının orta bölümü oldukça farklı bir formda bölünmüş, farklı zemin renkleriyle birbirinden ayrılarak, ağırlıklı olarak geometrik motiflerle bezenmiştir. Kompozisyonun, bordürler dahil olmak üzere, boyuna ikiye bölündüğünde, tamamen simetrik dokunduğu dikkat çekmektedir.

Örnek 2:**İncelendiği yer ve kaynak kişi**

: Ereğli – Merkez (halı pazarı)

İnceleme tarihi

: 22.08.2002

Sekil 7: Taban halısı

Halının cinsi	: Taban
Halının boyutları	
Eni	: 1,75 m
Boyu	: 3,30 m
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 2 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: 2 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 12 cm
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 5 cm
Etlük	: 1 cm
Hav boyu	: 0,7 cm
Kalite (en-boy)	: 22 x 25
Halının ağırlığı	: 22 kg
Halının yüzey alanı	: 5,77 m ²
Atkı sayısı	: 2
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözü	: Yün ipliği
İlme	: Yün ipliği
Kullanılan renkler	: Bordo, açık yeşil, koyu yeşil, kırmızı, lacivert, açık mavi, açık sarı, ceviz yeşili, siyah

Desen özellikleri

: Yörede “kazak modeli” adı verilen ve eski bir örnek

olan halının, 1. ve 3. bordüründe aynı renk düzenleme ile çengel motifleri, ortadaki geniş bordürde ise yıldız motifleriyle geometrik düzenleme yer almaktadır. Yine geometrik motiflerin hakim olduğu sandık bölümlerinde, çokgen şeklinde ayrılan motiflerin içine, çiçek motifleri işlenmiştir. Kırmızı zemin oldukça sade bırakılmış, ortada üst üste 3 top kullanılmıştır. Kapalı, çokgen formlar olarak belirlenen toplar içerisine geometrik baklava, çengel ve çiçek motifleri, topların arasına ise yan yana 5'er tane yıldız motifleri uygulanmıştır. Çengelli, basamaklı çok köşe motif, Gülgönen (1997)'e göre, Türkmen gültü, Memling gültü veya Göl adlarıyla da anılan, en az 15. yüzyıldan beri örnekleri Orta Asya, Kafkasya ve tüm Anadolu'da kullanılan bir şekildir. Göltün zeminde farklı renkte bir sekizgen içinde olması “kapalı tip” olarak kabul edilmektedir.

Örnek 3:**Şekil 8: Somya halısı**

İncelendiği yer ve kaynak kişi	: Ereğli – Kutören, Köy Camii
İnceleme tarihi	: 24.08.2002
Halının cinsi	: Somyalık
Halının boyutları	
Eni	: 1,21 m
Boyu	: 1,80 m
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 4 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: 8 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 6 cm
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: -
Etlük	: 1,5 cm
Hav boyu	: 0,5 cm
Kalite (en-boy)	: 36 x 38
Halının ağırlığı	: 6 kg
Halının yüzey alanı	: 2,17 m ²
Atkı sayısı	: 2
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözü	: Yün ipliği
İlme	: Yün ipliği
Kullanılan renkler	: Kırmızı, fıstık yeşili, krem, lacivert, siyah, turuncu

Desen özellikleri : Halının 1. ve 3. bordüründe suyolu, geniş olan 2. bordüründe ise çiçek motifleri yer almaktadır. Basamaklı şekilde çift yönde uygulanan mihrabın dış kısmına, çiçek motifleri serpiştirilmiştir. Göbek formunun ve içindeki motiflerin tam simetrik olmadığı dikkat çekmektedir. Madalyonun uçlarına geometrik form içinde koçboynuzu motifleri, madalyon ortasına ise hayat ağacına benzer bir düzenleme ve serpmeye çiçekler uygulanmıştır. Madalyonun etrafına uzun saplı çiçekler bağlanmıştır.

Örnek 4:**Şekil 9: Somya halısı**

İncelendiği yer ve kaynak kişi	: Ankara – Merkez (Ayşe Tığlı)
İnceleme tarihi	: 31.09.2003
Halının cinsi	: Somyalık
Halının boyutları	
Eni	: 1,38 m
Boyu	: 1,85 m
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 5 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: 4 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 14 cm
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 4,5 cm
Etlük	: 1 cm
Hav boyu	: 0,7 cm
Kalite (en-boy)	: 27 x 34
Halının ağırlığı	: 5,5 kg
Halının yüzey alanı	: 2,55 m ²
Atkı sayısı	: 2
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözü	: Yün ipliği
İlme	: Yün ipliği
Kullanılan renkler	: Kırmızı, eflatun, turuncu, fıstık yeşili, krem, tavşan tüyü, sarı, bordo, açık mavi, mavi, siyah

Desen özellikleri : Oldukça eski bir örnek olan halının, geniş bordüründe farklı bir düzenleme ile Ladik gülü, 1. ve 3. bordüründe dalgalı tekrarlanan çiçek motifleri yer almaktadır. Zeminde köşe göbeklerin oldukça büyük uygulandığı ve içlerine bitkisel bezeme yapıldığı görülmektedir. Ortadaki büyük madalyonun merkezi yıldız formunda düzenlenmiş, içine, uçlarına ve etrafına birbirine bağlantılı çiçek, yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Halıda ayrıca kırmızı zeminde, dokuyan kişiyi yansıtan “Ümmü”, “Maşallah”, “Böğecik”, “İtğli”, “1948” yazılarının uygulandığı dikkat çekmektedir.

Örnek 5:**Şekil 10: Çeyrek halı**

İncelendiği yer ve kaynak kişi	: Ereğli – Merkez (Tezcan Yılmaz)
İnceleme tarihi	: 15.08.2002
Halının cinsi	: Çeyrek
Halının boyutları	
Eni	: 1,16 m
Boyu	: 1,90 m
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 3 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: 2 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 10 cm
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 3 cm
Etlük	: 1 cm
Hav boyu	: 1 cm
Kalite (en-boy)	: 29 x 29
Halının ağırlığı	: 5 kg
Halının yüzey alanı	: 2,20 m ²
Atkı sayısı	: 2
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözü	: Yün ipliği
İlme	: Yün ipliği
Kullanılan renkler	: Bordo, lacivert, krem, turuncu, açık kahve, yeşil, kırmızı, siyah, deve tüyü

Desen özellikleri : Halının 1. ve 4. bordüründe ard arda kuşa benzer motifler, 2. bordüründe birbirine bağlantılı yıldız motifleri, 3. bordüründe sarmaşık şeklinde devam eden çiçek ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Halının zemini açık renkli ince su ile tek yönlü mihrap şeklinde bölümlenmiş, mihrabın dışında ve iç kısmın altında karşılıklı ibrik ve yıldız motifleri uygulanmıştır. Kenar suyunda, halının iç kısmına doğru çiçek motifleri eklenmiştir. Ortada ise üst üste, hayat ağacı ile başlayan bezeme, iki büyük kanat oluşturmakta ve bu kompozisyona yörede “Kavaklı” veya “Kartal Kanadı” adı verilmektedir.

Örnek 6:**Şekil 11: Çeyrek halı**

İncelendiği yer ve kaynak kişi	: Ereğli – Belkaya (Arısama), (Cemil Akyol)
İnceleme tarihi	: 19.08.2002
Halının cinsi	: Çeyrek
Halının boyutları	
Eni	: 1,12 m
Boyu	: 1,90 m
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 3 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: 3 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 17 cm
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 3 cm
Etlük	: 1 cm
Hav boyu	: 1 cm
Kalite (en-boy)	: 29 x 33
Halının ağırlığı	: 6,5 kg
Halının yüzey alanı	: 2,12 m ²
Atkı sayısı	: 2
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözüğü	: Yün ipliği
İlme	: Yün ipliği
Kullanılan renkler	: Kırmızı, siyah, lacivert, bordo, sütlü kahve, beyaz, yeşil, sarı, deve tüyü, krem

Desen özellikleri : Yahyalı modeli adı verilen halının iki dar, bir geniş olmak üzere 3 bordürü bulunmaktadır. İç ve dış bordürde geometrik, ortadaki geniş bordürde ise, “Yahyalı” (Ölmez 1999) halı bordürlerine benzer şekilde, bitki, cami, türbe ve ev tasvirleri yer almaktadır. Zeminde geometrik formlu olan tek göbek, iç ve dış kısmında bitkisel motiflerle süslenmiştir. Orta zemini stilize çiçek ve geometrik bezemeli dört köşe bölümü çevrelemektedir. Merkezdeki büyük motif dışında, diğer çiçek motiflerinin, hatai motifi gibi dikey kesit olarak uygulandığı dikkat çekmektedir. Halının alt ve üst uçlarında, stilize motiflerle bezenmiş iki sandık bulunmaktadır.

Örnek 7:**Şekil 12: Seccade halısı**

İncelendiği yer ve kaynak kişi	: Ereğli - Belkaya (Arısama), (Cemil Akyol)
İnceleme tarihi	: 19.08.2002
Halının cinsi	: Seccade
Halının boyutları	
Eni	: 0,85 m
Boyu	: 1,25 m
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 3 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: 3 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 9,5 cm
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 4,5 cm
Etlük	: 1 cm
Hav boyu	: 1 cm
Kalite (en-boy)	: 26 x 38
Halının ağırlığı	: 3 kg
Halının yüzey alanı	: 1,06 m ²
Atkı sayısı	: 2
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözü	: Yün ipliği
İlme	: Yün ipliği
Kullanılan renkler	: Kırmızı, bordo, mavi, açık yeşil, koyu yeşil, siyah, turuncu, deve tüyü, lacivert

Desen özellikleri : Yahyalı tipindeki halının cami ve kubbe tasvirli geniş bordürü, bitkisel motifli olan iki bordürle çerçevelenmiştir. Mihrabın alt ve üstünde bulunan sandıklar içerisine simetrik olarak çiçek ve yaprak motifleri uygulanmıştır. Basamaklı mihrabın dışını üst kısımda yine çiçek dalları süslemektedir. Kırmızı renkli orta zeminin alt bölümünde vazo içinde çiçek düzenlemesi ve mihraba zincirlerle asılmış üç kandil motifli bulunmaktadır. Kandillerin etrafına küçük çiçekler serpiştirilmiştir.

Örnek 8:**Şekil 13: Seccade halısı**

İncelendiği yer ve kaynak kişi	: Ereğli – Kutören, Köy Camii
İnceleme tarihi	: 24.08.2002
Halının cinsi	: Seccade
Halının boyutları	
Eni	: 1,10 m
Boyu	: 1,67 m
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 4,5 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: 1 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 5,5 cm
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 3 cm
Etlük	: 1 cm
Hav boyu	: 0,6 cm
Kalite (en-boy)	: 29 x 37
Halının ağırlığı	: 5 kg
Halının yüzey alanı	: 1,83 m ²
Atkı sayısı	: 2
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözü	: Yün ipliği
İlme	: Yün ipliği
Kullanılan renkler	: Gül kurusu, lacivert, açık yeşil, koyu yeşil, açık kahve, krem, ördek yeşili, siyah, açık mavi

Desen özellikleri : Halının 1. ve 3. bordüründe geometrik düzenleme yapılmış, 2. bordüründe büyük çiçek motifleri dalgalı tekrarlarla uygulanmıştır. Aynı dalgalı forma, sandık süslemeleri ve sandıklar üzerinde kalan, küçük çiçekli 4. ince bordürde de rastlanmaktadır. Zemin bölümü oldukça zengindir. Mihrap bu kez geometrik yerine, yumuşak çizgilerle oluşturulmuştur. İç mihrabın üzerine çeşitli büyüklüklerde çiçek ve yaprak motifleri yerleştirilmiş, ikinci bir mihrapla sınırlandırılmıştır. İkinci mihrabın uçlarında simetrik olarak ağaç ve bereket motifleri bulunmaktadır. İç mihraptan ortaya doğru bitkisel bezemeli kandil sarkıtılmış, ucuna çiçek ve yıldız motifleri eklenmiştir. Kandilin altında ise Kabe tasviri yer almaktadır. Kabe'nin iki yanında, koçboy-nuzu motifleriyle süslenmiş iki yüksek minare ve iç mihrabın oturtulduğu sütunlar görülmektedir.

Örnek 9:

Şekil 14: Yastık halısı

İncelendiği yer ve kaynak kişi	: Ereğli – Belkaya (Arısama), (Cemil Akyol)
İnceleme tarihi	: 19.08.2002
Halının cinsi	: Yastık
Halının boyutları	
Eni	: 0,50 m
Boyu	: 1,02 m
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 3 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: -
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 3 cm
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: -
Etlik	: 1 cm
Hav boyu	: 0,5 cm
Kalite (en-boy)	: 29 x 31
Halının ağırlığı	: 1,5 kg
Halının yüzey alanı	: 0,51 m ²
Atkı sayısı	: 2
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözü	: Yün ipliği
İlme	: Yün ipliği
Kullanılan renkler	: Kırmızı, bordo, siyah, lacivert, açık yeşil, koyu yeşil, açık mavi, pembe, krem
Desen özellikleri	: Bitkisel ve sembolik motifler taşıyan yastık halısının orta merkezinde büyük çiçek motifi bulunmakta, çiçeğin alt ve üstünde ise çiçek dalları yer almaktadır. Çiçeğin iki yanında bereket motiflerinden sonra, simetrik olarak anahtar motifleri yerleştirilmiştir. Baklava şeklindeki göbeğin her iki ucunda yan görünümlü çiçek motifleri sıralanmıştır. Zincir şeklindeki ince suyun dışındaki bordür ve dar sandıklarda, bitkisel motifler sürekli dalgalı tekrar oluşturmaktadır.

Örnek 10:

Şekil 15: Yastık halısı

İncelendiği yer ve kaynak kişi	: Ereğli – Beyören Köyü (Sultan Ateş)
İnceleme tarihi	: 24.08.2002
Halının cinsi	: Yastık
Halının boyutları	
Eni	: 0,53 m
Boyu	: 1,01 m
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 3,5 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: 3,5 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: -
Etlük	: 1 cm
Hav boyu	: 0,5 cm
Kalite (en-boy)	: 26 x 33
Halının ağırlığı	: 1,5 kg
Halının yüzey alanı	: 0,53 m ²
Atkı sayısı	: 2
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözü	: Yün ipliği
İlme	: Yün ipliği
Kullanılan renkler	: Kırmızı, lacivert, açık mavi, koyu mavi, açık yeşil, yeşil, tarçın, bordo, siyah, turuncu
Desen özellikleri	: Silvan adı verilen yastık halının genelinde geometrik, sembolik ve bitkisel bezemeler hakimdir. Dört kenar, “tırnak” (Durul 1969) motifleri içeren ince sularla çevrilmiş, dar kenarlardaki sandık bölümlerinde yıldız ve muska motifleri işlenmiştir. Halının zemininde, üst üste birbirine bitişik tekrarlanan kare form içinde, verev şekilde kullanılan iki büyük motif bulunmaktadır. Sembolik olarak anahtar deliğine benzeyen bu motifin her iki yanına, gövdesine çiçek bağlanan anahtar motifleri yerleştirilmiş, diğer kısımlar bereket ve çiçek motifleriyle süslenmiştir.

Örnek 11:**Şekil 16: Tülü**

İncelendiği yer ve kaynak kişi	: Ereğli – Merkez (Tezcan Yılmaz)
İnceleme tarihi	: 15.08.2002
Halının cinsi	: Tülü
Halının boyutları	
Eni	: 1,30 m
Boyu	: 1,93 m.
Kilim örgü eni (üst kenar)	: 3 cm
Kilim örgü eni (alt kenar)	: 8 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: -
Etlük	: 0,5 cm
Hav boyu	: 14 cm
Kalite (en-boy)	: 10 x 2
Halının ağırlığı	: 3,5 kg
Halının yüzey alanı	: 2,50 m ²
Atkı sayısı	: 8 cm
Düğüm şekli	: Gördes
Kullanılan malzeme	
Atkı	: Yün ipliği
Çözü	: Yün ipliği
İlme	: Filik (tiftik)
Kullanılan renkler	: Kırmızı, krem
Desen özellikleri	: Tülünün tek renk ile motifsiz dokunduğu

görülmektedir. Her ilme sırası arasında 8 cm. atkı kullanılmıştır. İlmeler ise bükümsüzdür ve yörede “filik”, yapılan dokumaya da “filikli” adı verilmektedir. Filik, uzun tüylü halı (Yozgat, Kırşehir, Konya Türkmenleri) olarak da tanımlanabilmektedir (Açıkgöz, 1984).

KAYNAKÇA

- Açıköz, H. (1984). Türkçe’de halı ve halıcılık terimleri. Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Halıları Özel Sayısı. Afşin Matbaası. İstanbul.
- Akar, A. ve Keskiner, C. (1978). Türk süsleme sanatlarında desen ve motif. Tercüman Kültür ve Sanat Yayınları II. İstanbul.
- Anonim. (1992). Tekstil yer döşemeleri-El dokuması halılar-Türk halıları. TSE Yayın No: 43. Ankara.
- Anonim. (2001). VIII. beş yıllık kalkınma planı. Tekstil ve Giyim Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Yayın No DPT:2549. ÖİK:565. 289 s., Ankara.
- Anonim. (2003). Halı dokumacı. TSE Yayın No: 13020. Ankara.
- Arlı, M., Kayabaşı, N. ve Ilgaz, F. (1993). El dokuması halıcılıkta bitkisel boya kullanımı. Tekstil ve Mühendis 7 (38). Bursa.
- Aslanapa, O. (1987). Türk halı sanatının bin yılı. Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd.Şti., 235 s., İstanbul.
- Deniz, B. (1984). Aksaray Müzesi halıları. III. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, 9 Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını:20. 93-127, İzmir.
- Deniz, B. (1987). Arısama halıları. Lale Dergisi. Sayı:5, 9-15.
- Deniz, B. (1994). Geçmişten günümüze Aksaray halıları. Aksaray Cemaleddin’i Aksarayı Sempozyumu Bildirileri. Aksaray Vakfı Yayınları No:3. Aksaray.
- Deniz, B. (1998). Geçmişten günümüze Aksaray halıları. Arış Dergisi. Yıl:1, Sayı:4. Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 90-103, Ankara.
- Deniz, B. (2000). Türk dünyasında halı ve düz dokuma yaygıları. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları:215. 284 s., Ankara.
- Dirik, K. (1938). Eski ve yeni Türk halıcılığı Cihan halı tipleri ve panoraması. Alaeddin Kırıl Basımevi. İstanbul.
- Durul, Y. (1969). Baraj gölü çevresi dokuma sanatları. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Keban Projesi Yayınları. Seri:II. Etnografya Araştırmaları Yayın: I. Türk Tarih Kurumu, 64 s., Ankara.
- Güngör, H. (1984). Türk halıları I. Cilt. Keskin Color Basımevi, 112 s., İstanbul.
- Kayabaşı, N.(2000). Bitkisel boyacılıkta mordanlamanın önemi ve mordanlama yöntemleri. Selçuk Üniversitesi, III. Ulusal Türk El Dokumalarına Yaklaşım Ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri. Selçuk Üniversitesi. Konya.
- Önge, Y. (1984). Eğer örtüsü olarak dokunmuş Konya halıları. Türk Dünyası Araştırmaları. Türk Halıları Özel Sayısı. Afşin Matbaası. İstanbul.

Yayan, G. (1987). Türk halılarının kompozisyon özellikleri. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Sanatlar Anasanat, Tekstil Sanat Dalı Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). İstanbul.

Yazıcıoğlu, Y. (1982). Kayseri ilinde üretilen el dokusu halıların bazı teknolojik özellikleri üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü. Doktora Tezi (Basılmamış), 156 sayfa. Ankara.

Yazıcıoğlu, Y. (1992). El dokusu halıcılık. Menekşe Yayıncılık. Ankara.

Yazıcıoğlu, Y. (1993). El dokusu yün halıların bazı teknolojik özellikleri ile dokuma hatası miktarları üzerinde bir araştırma. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar

Eğitim Fakültesi Yayınları:1, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler:1. Ankara.

Yetkin, Ş. (1982). Türk halı sanatında bir teknik özellik. Vakıflar Dergisi 16. 119-123, Ankara.

Yetkin, Ş. (1991). Türk halı sanatı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisimat Basım Sanayii, 225 s., Ankara.